

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Одним із пріоритетних завдань реформування освіти в Україні є підготовка освіченої, творчої особистості, створення умов для її реалізації та самореалізації, забезпечення розвитку її задатків і здібностей у процесі навчання [4]. Це зумовлює необхідність базування навчання на основних принципах особистісно орієнтованого підходу, що вимагає звернення вектора системи освіти у формуванні різнобічно та гармонійно розвиненої особистості на особистісний пріоритет, врахування в навчанні суб'єктного досвіду дитини (Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, В.С. Ільїн, Л.І. Рувинський, А.Г. Самолов, Г.А. Цукерман та ін.). У такий спосіб моделюється «шлях» до учня, вихованця (Ю.М. Орлов) як до суб'єкта власного розвитку, коли «вчитель насамперед працює із змістом суб'єктивного досвіду кожного учня, розкриває його, а потім окультурює, тобто домагається прийняття їм соціокультурних норм засвоєння» [6, с.81].

Суб'єктивність дитини визначається тим, що вона реалізує в навчальній діяльності свою потребу в новій соціальній позиції і отримує практичний результат, виконуючи завдання вчителя. При цьому характер навчальної діяльності учня виявляється в трьох взаємопов'язаних субпроцесах: засвоєння інформації, удосконалення психічних функцій (розвиток) і формування емоційно-ціннісного ставлення до світу, що програмує відповідні моделі поведінки [2]. З огляду на це, актуалізується перетворення школи на своєрідну дослідницьку лабораторію, до якої учень приходить робити відкриття, з тією лише різницею, що ці відкриття є такими не для людства, а для конкретної дитини [9]. Ця ідея має тривалу історію, на різних етапах якої відбувалося поповнення та уточнення її змісту, визначення найбільш ефективних форм і методів реалізації.

Аналіз філософського аспекту досліджуваної проблеми дає можливість детальніше вивчити історію її розвитку. Ще представники школи чань-буддизму вважали, що сліпе прямування за авторитетами суттєво уповільнює розвиток вихованця. На їхнє переконання, наставник мав бути авторитетом для своїх учнів, але при цьому надавати їм можливість самостійно шукати власний шлях, розкривати й реалізовувати свої здібності.

Давньокитайський мудрець Конфуцій (приблизно 551 – 479 рр. до н.е.) дві з половиною тисячі років тому зазначав, що вчений муж навчає і виховує, він веде, але не тягне за собою, спонукає, але не примушує, вказує шлях, але дозволяє учню прямувати самому. Ґрунтуючись на таких засадах, Конфуцій проводив навчання і виховання своїх учнів засобами довільних бесід, які часто мали евристичний характер.

В епоху Відродження на сторінках педагогічної літератури з'являються ідеї про те, що стосунки між учителем та учнем мають вибудовуватися на повазі до особистості дитини. Для цього вчитель повинен викликати довіру в дітей, бути здатним помічати інтерес дитини, надавати їй можливість висловлювати власну точку зору, навчати самостійно мислити, спостерігати, співставляти, порівнювати, робити висновки [5].

Представник цієї епохи відомий французький філософ Мішель де Монтень, один із представників антиавторитарної педагогіки, теоретично обґрунтував методи навчання і виховання, спрямовані на розвиток в учнів самостійності, творчого мислення та ініціативи. Вчений одним із перших акцентував увагу на важливості взаємодії як суттєвої умови навчання і виховання, надавав важливого значення урокам, побудованим «не на слух, а шляхом досвіду», закликаючи вчителя викладати «не стільки події, скільки вміння судити про них» [11, с. 37-38].

На необхідності забезпечення спілкування учнів у процесі навчання, на важливості їхньої взаємодії та активної позиції наголошував Я.А. Коменський. До основних компонентів педагогічного процесу, базованого на взаємодії викладача та учнів, він відносив розуміння, волю і діяльність вихованця.

Обґрунтовуючи значення подібної організації діяльності учнів, педагог зазначав, що «всі одержують радість від наявності товариша по роботі», а спільна робота корисна, адже, працюючи разом, діти «будуть збуджувати один одного і допомагати один одному, тим більше, що цей вік має свої особливі спонуки до змагання» [8, с.141-142].

Вагомий внесок у розвиток педагогічних ідей свого часу (XVIII ст.) щодо питання взаєностосунків учителя з учнем зробив видатний український філософ і педагог Г.С. Сковорода. Взаємини учителя з учнями дослідник ґрунтував на ідеї спорідненості, за його переконанням важливим є власний приклад вчителя і його бажання до олюднення взаємин.

Не лише на доцільності, а й на необхідності пробудження й розвитку активності учнів у процесі навчання наголошував К. Ушинський. На його думку, пасивне сприймання дітьми матеріалу не дасть позитивних результатів, адже «дитина потребує діяльності постійно і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю і однобокністю» [13, с. 177].

До проблеми активізації учнів у процесі навчання звертався відомий російський педагог П.П. Блонський, стверджуючи, що перетворення шкільних уроків з уроків підкорення на уроки відкриття, які здійснюються самим учнем, - це те єдине, що дійсно може зробити нашу істину живою, пережитою й усвідомленою для дитини [1].

Таким чином, розгляд філософських та історичних джерел дозволяє стверджувати, що існують спільні позиції науковців з приводу активізації навчальної діяльності школярів, які проявляються у виокремленні ролі міжособистісної взаємодії.

Сьогодні проблема дослідження та впровадження в навчальний процес інтерактивних методів особливо актуальна. На користь цього свідчить тематика наукових, науково-практичних конференцій, семінарів, всеукраїнських форумів.

На важливості й доцільності впровадження в навчальний процес інтерактивних методів наголошує О. В. Удовенко. Підґрунтям цієї тези

виступає той факт, що ці методи «найбільш повно забезпечують комфортні, безконфліктні і безпечні умови розвитку дитини, всебічно реалізують її природний потенціал, виховують особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, яка вміє використовувати одержані знання для творчого розв'язання проблем, критично мислити, прагне реалізувати себе» [12, с.11].

Науковець Л. І. Щербина вбачає в інтерактивних методах важливий засіб переходу до педагогіки співробітництва, що «найбільш відповідає принципам гуманізації та демократизації освіти, активізації пізнавальної діяльності, забезпечує партнерську співпрацю вчителя та учнів, спрямовану на розв'язання системи суспільно та особистісно найважливіших навчальних і життєвих проблем» [14, с.22]. При такому підході учень є співавтором уроку, основна ж стратегія вчителя полягає «у виявленні його індивідуальних здібностей і нахилів та створенні сприятливих умов для подальшого їх розвитку» [14, с.22].

На думку О. М. Коберника, зміст розробки та використання інтерактивних методів полягає «не в ефективності новизни, оригінальності, а в підвищенні якості навчального процесу» [7, с.57].

До використання інтерактивних методів навчання безпосередньо в початковій школі звертаються О. Стребна, А. Соценко, В. Мазай, Д. Мазоха, О. Мазур, Н. Мельник та ін.

Скажімо, О. Стребна та А. Соценко обстоюють слушність свого підходу тим, що впровадження інтерактивних методів дає змогу залучити до роботи всіх учнів класу. В процесі опанування навичками роботи в групі (команді), в учнів формується доброзичливе ставлення один до одного, кожний з них має можливість запропонувати свою думку. За цих умов створюється ситуація успіху, формуються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати свою точку зору. За припущенням авторів, завдяки цьому ламається звичний хід уроку, вчитель ніби збоку спостерігає за ходом уроку, коригуючи хід думок, але не виправляючи помилок учнів.

Педагогічний колектив Уманської міської гімназії ім. І. Франка, очолюваний учителем початкових класів В. Мазай, запропонував методичні розробки уроків з різних предметів, що ґрунтуються на інтерактивних методах навчання. Основна увага акцентується на організації групової навчальної діяльності молодших школярів. Одержані емпіричні дані підтвердили перспективність такого підходу, що розглядається як реальний резерв високих навчальних досягнень молодших школярів [3].

Учитель вищої категорії Н. Мельник одним з найважливіших напрямів удосконалення навчання учнів початкових класів також вважає впровадження в навчально-виховний процес інтерактивних технологій. За цих умов, стверджує педагог, учень виступає суб'єктом навчальної діяльності, успішність якої безпосередньо залежить від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу [10].

Таким чином, аналіз педагогічної літератури засвідчує, що проблема використання інтерактивних методів у навчальному процесі школи пройшла в своєму розвитку тривалий і неоднозначний шлях. Її виникнення пов'язано з пошуками в плані посилення ефективності навчального процесу, винайдення способів, які могли б забезпечити досягнення такої мети.

Список використаних джерел:

1. Блонский П.П. Педология : кн. для преподават. и студ. высш. пед. учеб. завед. / П.П. Блонский; под ред. В.А.Сластенина. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 288 с.
2. Бондар С.П. Методи навчання: традиції та інновації / С.П. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 5– С. 13-17.
3. Впровадження елементів інтерактивних технологій навчання в 1-4 класах : метод. посіб. / [укл. В.Мазай]. – Умань, 2004. – 82 с.

4. Данилов М.А. Дидактика средней школы. Некоторые проблемы соврем. дидактики: учеб. пособие / М.А. Данилов; под ред. М.А. Данилова и М.Н. Скаткина. – М. : Просвещение, 1975. – 303 с.
5. Довженко О.О. Проблема спілкування учителя з учнем у педагогічній теорії та практиці України другої половини ХІХ - початку ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.О. Довженко. – Харків, 2004.- 19 с.
6. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы: кн. для учит. / Виталий Кузьмич Дьяченко. – М. : Просвещение, 1991. – 192 с.
7. Коберник О. Соціальне становлення особистості школяра в процесі застосування інтерактивних технологій на уроках трудового навчання / О. Коберник // Дидактика професійної школи. – Вип.3. – 2005. – С. 56-59.
8. Коменский Я.А. Великая дидактика / [Избранные пед.сочинения; под ред. А.А.Красновского]. - М. : Учпедгиз, 1955. – 265 с.
9. Крутій К. Місце інтерактивних методів навчання педагогів у здійсненні мовленнєвого розвитку дошкільників / К. Крутій // Луганський Вісник. – 2004. – № 10. – С. 140-143.
10. Митина Г.В. Интерактивное обучение как основа психолого-педагогической поддержки личностного становления младшего школьника // Интерактивные методы в образовании: личностносозидающие смыслы. – Хабаровск, 2002. – С. 196-200.
11. Пряникова В.Г. История образования и педагогической мысли: учебник – справочник / В.Г. Пряникова, З.И. Равкин.- М. : Новая школа, 1994. – 96 с.
12. Удовенко О.М. Інтерактивні методи навчання / О.М. Удовенко // Управління школою. – 2004. – № 34 (82). – С. 11-14.

13. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения / Константин Дмитриевич Ушинский ; сост. Н.А.Сундуков. – М. : Просвещение, 1968. – 557 с.
14. Шувалова О.Е. Методика использования средств эмоциональной выразительности в интерактивном обучении географии : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теория и методика обучения (география)» / О.Е. Шувалова. – СПб., 2005. – 23 с.